

ก้าวรุก ตั้รับ ภัยพิบัติ: บทบาทท้องถิ่นไทย

ศุภกิจ แดงขาว*

เมื่อวันพุธที่ 14 กันยายน 2554 ที่ผ่านมา วิทยาลัยพัฒนาการปกครองท้องถิ่น สถาบันพระปกเกล้า ได้จัดการเสวนาเรื่อง “ก้าวรุก ตั้รับ ภัยพิบัติ: บทบาทท้องถิ่นไทย” ขึ้นที่โรงแรมรามารการ์เด้นส์ กรุงเทพมหานคร เพื่อส่งเสริมพัฒนาศักยภาพขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในฐานะองค์กรที่อยู่ใกล้ชิดประชาชนมากที่สุด ให้มีความรู้และความพร้อมในการรับมือกับสถานการณ์ภัยพิบัติต่างๆ ซึ่งมีจำนวนและความรุนแรงเพิ่มมากขึ้นในปัจจุบัน โดยมีวิทยากรร่วมเสวนาได้แก่ นายทรงชัย วงษ์วัชรดำรง นายกเทศมนตรีเทศบาลเมืองทุ่งสง จ.นครศรีธรรมราช นายนรินทร์ เหล่าอารยะ นายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดน่าน ดร.ธงชัย โรจนกนันท์ ผอ.ศูนย์ศึกษาและติดตามภัยแผ่นดินไหว กรมโยธาธิการและการผังเมือง และ ดร.จำเนียร วรรัตน์ชัยพันธ์ ผู้อำนวยการอาวุโสสถาบันสิ่งแวดล้อมไทย โดยมี ผศ.ดร.อรทัย ก๊กผล ผู้อำนวยการวิทยาลัยพัฒนาการปกครองท้องถิ่น เป็นผู้ดำเนินรายการ

ในส่วนของ นายทรงชัย วงษ์วัชรดำรง นายกเทศมนตรีเทศบาลเมืองทุ่งสง จ.นครศรีธรรมราช ได้ยกตัวอย่างบทบาทท้องถิ่นในการแก้ปัญหาน้ำท่วม โดยกล่าวถึงเหตุอุทกภัยที่ทุ่งสงเมื่อปี 2548-2549 ว่ามีความรุนแรงมาก ซึ่งเศรษฐกิจในพื้นที่ได้ประมาณความเสียหายไว้ถึง 250 ล้านบาท จากจุดนั้นทำให้จึงเรากลับมาคิดว่า ถ้าหากเราตั้งแก้ปัญหาอยู่คนเดียว จะไม่ประสบผลสำเร็จ ดังนั้น จึงเชิญทุกภาคส่วนในพื้นที่ทุ่งสง ทั้ง อบต. เทศบาล และหน่วยราชการมาร่วมกันเพื่อกำหนดการทำงานเป็นแบบทุ่งสงบูรณาการ พร้อมทั้งได้เชิญนายอำเภอทุ่งสงเป็นประธานคณะทำงาน โดยที่เทศบาลเมืองทุ่งสงทำหน้าที่เป็นเลขานุการ และผู้ประสานงานให้กับนายอำเภอเท่านั้น เพราะถือว่าเป็นเรื่องของทุ่งสงทั้งหมด ไม่ใช่แค่เรื่องของเทศบาลเมืองทุ่งสงแต่เพียงอย่างเดียว

“การทำงานในลักษณะของการบูรณาการนี้ คือพื้นที่ใดเดือดร้อน ถ้าเรามีเครื่องมือเราก็ไปช่วยการที่ให้เขาก่อน เขาก็จะให้เราตอบกลับมา ซึ่งผลจากการที่เรามีการประสานงานเป็นอย่างดี ทำให้เกิดการช่วยเหลือได้อย่างรวดเร็ว เพียงยกหูโทรศัพท์ก็สามารถลงไปในพื้นที่ได้แล้วต่างจากเดิมที่ต้องทำเป็นหนังสือ นอกจากนี้ มีการร่วมมือกันทั้งในด้านกายภาพ ร่วมกันสร้างหรือปรับสิ่งก่อสร้างต่างๆ ที่ช่วยให้น้ำไหลจากต้นน้ำไปปลายน้ำได้สะดวก ไม่ท่วมขัง ส่วนด้านสังคมได้มุ่งสร้างจิตสำนึกให้กับพี่น้องประชาชนในการอนุรักษ์ธรรมชาติร่วมกัน เช่น การปลูกป่าในพื้นที่ต้นน้ำที่สำคัญ การดำเนินการต่างๆ เหล่านี้ ได้ให้นายอำเภอเป็นประธานและเป็นผู้ลงนาม เพราะมีอำนาจสั่งการ อบต. และเทศบาลในพื้นที่ตามกฎหมาย”

ขณะที่ นายนรินทร์ เหล่าอารยะ นายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดน่าน ได้ยกกรณีตัวอย่างของน่านว่า เป็นจังหวัดที่เผชิญกับอุทกภัยทุกปี เพราะพื้นที่กว่า 85% เป็นที่สูง ทำให้เมื่อฝนตกน้ำจะไหลมารวมตัวที่พื้นราบที่มีอยู่ 15% ส่งผลให้ระดับน้ำสูงถึง 2-3 เมตร และเกิดภาวะน้ำท่วมขังเป็น

* นักวิจัยผู้ช่วย วิทยาลัยพัฒนาการปกครองท้องถิ่น

เวลานาน โดยเฉพาะในปีนีถือว่าหนักมาก เพราะท่วมไปแล้ว 3-4 รอบ ตั้งแต่มีนาคมที่ผ่านมา ต่างจากเดิมที่จะท่วมเพียงครั้งเดียวในช่วงมิถุนายน-สิงหาคมเท่านั้น แต่อันที่จริงแล้วเราสามารถคาดการณ์ได้ก่อนว่าฝนจะมาประมาณหนึ่งสัปดาห์ โดยดูจากข้อมูลของกรมอุตุนิยมวิทยาและเว็บไซต์ของมหาวิทยาลัยอเมริกาที่ติดตามเรื่องนี้อยู่ ที่จะแสดงจุดเกิด เส้นทางเคลื่อนตัว และระยะเวลาที่จะมาถึง ซึ่งหากผู้มีอำนาจในการประกาศเขตภัยพิบัติทราบและติดตามข้อมูลตรงนี้ จะทำให้ให้ง่ายในการป้องกัน เมื่อการป้องกันง่าย การบรรเทาจะสะดวก

“ในส่วนของ การบรรเทา ผู้ที่มีบทบาทและชาวบ้านเรียกร้องให้มาช่วยมากที่สุดคือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพราะอยู่ในพื้นที่และทราบสภาพปัญหาดี ขณะที่ศูนย์ป้องกันภัยพิบัติซึ่งตั้งอยู่ที่ศาลากลาง บางที่ชาวบ้านที่ประสบภัยอยู่เดินทางมาไม่ได้ แต่ปัญหาขณะนี้คือ อปท. ยังติดขัดระเบียบหลายอย่างทำให้ไม่สามารถช่วยเหลือได้เต็มที่ เช่น ไม่สามารถเบิกจ่ายงบสำหรับป้องกันได้หากยังไม่มีประกาศเขตภัยพิบัติ หลายแห่งขาดแคลนเครื่องมือ เครื่องมือ โชคดีที่นานเป็นจังหวัดปิด คือทุกคนรู้จักกัน ทำให้เวลาพื้นที่ใดประสบภัย อปท. พื้นที่อื่นไม่เป็นอะไรก็จะเข้ามาช่วย แต่ยังมีอุปสรรคที่ยังไม่มีระเบียบออกมาในเรื่องนี้ จึงอยากเรียกร้องให้รัฐบาลออกระเบียบให้ อปท. ที่น้ำท่วมสามารถโอนเงินไปช่วยเหลือ อปท. ที่น้ำท่วมได้ ซึ่งที่จริงเมื่อ พ.ศ.2549 ได้เคยร้องขอไปและก็ได้รับการตอบรับในปีนั้น แต่ในปีนี้ยังไม่ได้มีระเบียบดังกล่าวออกมา”

ดร.ธงชัย โจนหกพันธ์ ผอ.ศูนย์ศึกษาและติดตามภัยแผ่นดินไหว กรมโยธาธิการและการผังเมือง กล่าวว่า การพูดถึงน้ำท่วมเป็นสิ่งซ้ำซาก ถ้าจะแก้ปัญหาท้องถิ่นต้องทำอะไรที่มากกว่าแค่การช่วยเหลือหรือแจกของ ต้องมีการก้าวรุกรุกมากขึ้น แต่จะทำอย่างนั้นได้ อย่างแรกคือท้องถิ่นต้องมีข้อมูลปริมาณมากและตลอดเวลา เพราะภัยธรรมชาติขณะนี้มีความเปลี่ยนแปลงไป จนทฤษฎีเก่าๆ ที่เคยยึดถือในอดีตอาจใช้ไม่ได้แล้ว ตอนนี้อย่างเป็นไปไม่ได้ อาจต้องดูภาพถ่ายดาวเทียมทุกๆ ชั่วโมง เพื่อตรวจสอบดูว่าเกิดอะไรขึ้น และจะต้องเตรียมการรับมืออย่างไร

“มาตรการแก้ไขต้องมองเรื่องผังเมืองไว้ด้วย โดยยึดหลักที่ว่า ที่ๆ อันตรายที่สุดต้องมีคนอยู่อาศัยน้อยที่สุด เช่น ต้องมีการศึกษาคำนวณว่าคลองเส้นไหนเป็นสายหลัก และต้องออกกฎหมายว่าต้องตั้งที่อยู่อาศัยถอยร่นจากคลองนั้นเท่าไร ซึ่งเป็นเรื่องน่าเสียดายว่าเรายังไม่ได้ทำตรงนี้เท่าที่ควร หรือบางท้องถิ่นมีการถมคลองสร้างถนน ทำให้ระบบระบายน้ำลดประสิทธิภาพลง ทั้งยังทำให้เกิดปัญหาสุขภาพอนามัยตามมา ท้องถิ่นต้องให้ความสนใจตรงส่วนนี้”

ดร.ธงชัย ยังกล่าวเพิ่มเติมว่า อยากให้ระวังภัยดินถล่มจากน้ำท่วมด้วย เพราะเป็นภัยที่รุนแรงกว่า และประเทศไทยมีพื้นที่เสี่ยงภัยดินถล่มเกินครึ่งประเทศ อีกภัยหนึ่ง คือแผ่นดินไหวที่เชื่อว่าไม่มีโอกาสเกิดในไทยเลยเสียทีเดียว อีกประการที่สำคัญคืออย่าคิดแต่วันนี้หรือพรุ่งนี้ แต่ต้องถึงปีหน้าด้วย รวมถึงต้องเตรียมรับภัยแล้งที่อาจเกิดในอนาคตไปพร้อมๆ กันด้วย ดังนั้นท้องถิ่นต้องเตรียมตัวเชิงรุก การที่ท้องถิ่นมีข้อบังคับท้องถิ่นอยู่ในมือ ทำให้มีความสามารถที่จะทำได้ หากติดขัดปัญหาอะไรสามารถปรึกษาหน่วยงานราชการได้ และที่สำคัญท้องถิ่นต้องไม่ลืมว่า เราหมดโอกาสที่จะต่อรองธรรมชาติ จุดรูปร้อยดอกไม่ช่วยให้ฝนหยุดตกลง

สุดท้าย ดร.จำเริญ วรรัตน์ชัยพันธ์ ผู้อำนวยการอาวุโส สถาบันสิ่งแวดล้อมไทย กล่าวว่าการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศในขณะนี้ กว้างขึ้น ใหญ่ขึ้น และถี่ขึ้น เป็นสิ่งที่หลายคนคาดไม่ถึง แม้แต่ญี่ปุ่นเองที่ถือว่ามีระบบการป้องกันภัยที่ดีก็ยังได้รับความเสียหายอย่างหนักจากสึนามิเมื่อต้นปีที่ผ่านมา ดังนั้น สิ่งที่เราต้องตระหนักคือ ภัยพิบัติเหล่านี้ไม่มีพรมแดน ถ้าเรายังคิดว่าจะสามารถแก้ภัยพิบัติได้ในเขตการปกครองของตัวเอง จะไม่มีทางแก้ปัญหาได้ ดังนั้นต้องสร้างความร่วมมือระหว่างพรมแดนขึ้นทั้งส่วนกลาง ส่วนท้องถิ่น ส่วนภูมิภาค และภาคเอกชน ซึ่งผู้ประสานความร่วมมือที่ดีที่สุดคือท้องถิ่น และต้องมีการแก้ปัญหาแบบบูรณาการ อย่างเหตุพายุเฮอริเคนไอรีนที่สหรัฐอเมริกา ที่มีผู้เสียชีวิตเพียงแค่ 8 ราย เพราะมีความเข้มแข็งในเรื่องการประสานงาน ขณะที่ไทยเสียชีวิตไปแล้วกว่า 80 ราย ทั้งที่มีความรุนแรงเท่าๆ กัน

“ประเด็นการป้องกัน เราต้องปรับตัวเพื่อที่จะเข้ากับธรรมชาติ อย่าไปเป็นนายธรรมชาติ อย่างที่เนเธอร์แลนด์ ได้เริ่มสร้างบ้านลอยน้ำแล้ว เพราะไม่สามารถจะสร้างเขื่อนให้สูงไปกว่าเดิมได้แล้ว ขณะเดียวกันการวางผังเมืองของท้องถิ่น ถือเป็นมาตรการการตั้งรูกที่ดีที่สุด ที่จะนำมาใช้แก้ปัญหา ซึ่งผมเสียใจมากที่กรมโยธาธิการฯ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องยังไม่ได้พูดถึงเรื่องนี้อย่างจริงจัง เราต้องกล้าตัดสินใจที่จะบอกว่าพื้นที่ใดเป็นพื้นที่เสี่ยง ห้ามเข้าไป หรือโครงการไหนที่จะก่อให้เกิดผลกระทบต้องหลีกเลี่ยง เรื่องนี้เป็นเรื่องสำคัญ”

ในการนี้ นายประดิษฐ์ ปิ่นชัยภัทร นายกองค้การบริหารส่วนตำบลปึงหลวง จ.น่าน ผู้เข้าร่วมรับฟังการเสวนา ได้กล่าวแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับประเด็นเสวนาในตอนท้าย โดยกล่าวเป็นคำกลอนที่มีเนื้อความดังนี้

“น้ำท่วมเป็นภัยพิบัติอันดับหนึ่ง	จะซาชซึ่งเมื่อมีภัยในบ้านท่าน
คุณจะพบความทุกข์ทรมาน	เมื่อภัยผ่านจะจดจำจนวันตาย
ภัยพิบัติคราใดใจหดหู่	มีเสียงกู่เรียกร้องช่วยแก้ไข
รอเกิดเหตุเสียก่อนป้องกันภัย	เหมือนวัวหายแล้วล้อมคอกช้ำเอ๋ย
ด้านองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น	แก้เรื่องดินเรื่องน้ำไม่ผ่องใส
งบประมาณที่จัดสรรกันลงไป	ไม่ได้ให้ความสำคัญแสนสัตย์จริง
มีขั้นตอนมากมายวุ่นวายมาก	ความลำบากราษฎรเจ็บปวดยิ่ง
หวังพึ่งพา อบต. ที่พักพิง	เหมือนให้วิ่งเข้าไปหาทะเลทราย
ฝากผู้มีอำนาจเก่งกาจนัก	ให้รู้จักแก้ระเบียบและกฎหมาย
มีแต่งงานไม่มีเงินแก้จนตาย	งานที่ได้ไม่มีที่ชื่นชม
ภัยพิบัติเป็นเรื่องที่ยิ่งใหญ่	ต้องร่วมใจร่วมคิดอย่าสับสน
ต้องวางแผนการจัดการให้ร้ نرمย์	ประชาคมมีส่วนร่วมรวมจิตใจ
มาเร็วไปเร็วแต่เคลมช้า	เข้าตำราถั่วจะสุกงาก็ไหม้
ทนไม่ได้ก็ต้องทนกันต่อไป	ประเทศไทยจะก้าวหน้าสถาพร”